

Beata Wegnerska

"Литературная критика русской эмиграции первой волны",
Татьяна Геннадьевна Петрова,
Москва 2010 : [recenzja]

Polilog. Studia Neofilologiczne nr 1, 249-251

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Татьяна Геннадьевна Петрова, *Литературная критика русской эмиграции первой волны*, Москва 2010, 136 с.

Publikacja *Литературная критика русской эмиграции первой волны*, autorstwa Tatiany Giennadiewny Pietrowej, wydana w serii „Теория и история литературоведения”, jawi się jako jedna z ciekawszych pozycji poświęconych krytyce literackiej pierwszej fali emigracji rosyjskiej. Celem autorki było zaprezentowanie nie tylko koncepcji i osiągnięć badawczych opublikowanych w ostatnich 15 latach, ale również uchwycenie dyskusji na temat kryzysu kultury, dwóch nurtów literatury w XX wieku, rozwoju współczesnej prozy i poezji.

Dydaktyczny charakter publikacji ukierunkował jej strukturę tematyczną oraz sposób prezentacji materiału. Autorka wyklada literaturoznawczą wiedzę podręcznikową w zgodzie z wymogami pedagogiki. Już we wstępie przedstawia okoliczności, w jakich powstawała literatura rosyjska poza granicami Rosji po roku 1917, słusznie konstatując, iż była to literatura oderwana od naturalnego środowiska językowego, jednak jej plusem było powstawanie w absolutnej wolności słowa. Literatura ta pozostawała niewątpliwie wspólnotą twórców, złączonych wspólnym losem oraz wolą kontynuowania misji pisarskiej i patriotycznym zaangażowaniem. Autorka podkreśla także, iż czas pokazał, że dzięki misji rosyjskiej emigracji została utrzymana ciągłość rosyjskiej kultury oraz świadomości historycznej – dzięki licznym pracom badawczym i publikacjom archiwalnym. Pietrowa podkreśla również ważność dorobku pierwszej emigracji rosyjskiej, który wbrew pesymistycznym prognozom bynajmniej nie przyniósł końca literatury emigracyjnej, a wręcz odwrotnie, pozwolił ujrzeć ją w nowym świetle (s. 4-8).

Rozdział pierwszy poświęcony został powstałym w Rosji tekstom o charakterze krytycznym, które dotyczyły literatury tzw. pierwszej fali emigracji rosyjskiej. Znajdujemy w nim starannie zebrane tytuły tekstów krytyków i pisarzy (m.in. G. Adamowicza, W. Zieńkowskiego, G. Gazdanowa), artykułów o charakterze monograficznym (W. Chodasiewicza, A. Bema, D. Czyżewskiego, N. Bachtina, I. Bunina) oraz przytoczone tytuły antologii i krótkie ich opisy z komentarzami. Na ich przykładzie autorka pragnie z jednej strony przypomnieć ból emigracji, jakiego doświadczyli twórcy poza granicami Rosji, z drugiej zaś bogactwo kulturowe stworzone przez nich.

Rozdział drugi traktuje o problemach docenienia dorobku literatów-emigrantów. Autorka podzieliła go na dwa podrozdziały. W jednym wymienia encyklopedie, przewodniki i bibliografie, w drugim zaś podręczniki, zbiorki i tomiki konferencyjne. Opisane materiały uzupełniła opracowaniami cząstkowymi, poświęconymi poszczególnym pisarzom i ich utworom. T. Pietrowa komentuje także konferencje, na których dominowały wystąpienia tematycznie związane z krytyką literacką pierwszej rosyjskiej emigracji (s. 48).

W rozdziale trzecim autorka omawia obecność krytyki literackiej na stronach periodyków emigracji rosyjskiej. W związku z tym pisze: „В основе научной концепции лежит представление о культуре зарубежья как о сложном явлении, в котором взаимосвязаны многие сферы духовной деятельности изгнанников, волею обстоятельств оказавшихся за пределами родины. Идеиная борьба, всегда игравшая большую роль в развитии русской литературы, в среде писателей-эмигрантов приобрела особую остроту. Конкретным ее проявлением стали выступления в периодической печати, на страницах которой достаточно ярко отразились особенности духовной жизни зарубежья” (s. 49). Tłumaczy dalej, iż analizie poddała nie tylko materiały, które miały bezpośrednie powiązanie z literaturą tworzoną na uchodźstwie, ale również wystąpienia odzwierciedlające pozycje redakcji. Rozdział ten został podzielony na cztery podrozdziały.

Kolejny z rozdziałów odwołuje się do dorobku emigracji na temat twórczości pisarzy-klasyków XIX wieku (A. Puszkina, M. Lermontowa, N. Gogoła, F. Dostojewskiego, L. Tołstoja, A. Czechowa). Autorka podkreśla moc tradycji, która obecna była we wszelkich poczynaniach twórczych pisarzy emigracyjnych. Już w pierwszym akapicie konstatuje: „Старшее поколение писателей-эмигрантов, утверждая приоритет личности перед государством, никогда при этом не проповедовало индивидуализма. В их произведениях в той или иной степени присутствовала русская идея соборности, слиянности человека с миром, обществом, природой, космосом” (s. 87). W tej kwestii Pietrowa wymienia artykuły P. Struwego, S. Bułhakowa, W. Iwanowa, G. Fiedotowa, traktujące o Puszkynie, aby dojść do wniosku, iż: „Многие деятели русской культуры в эмиграции пытались найти в классическом наследии, в духовных поисках отечественной литературы объединяющую спасительную гуманистическую основу” (s. 93). Końcowa część rozdziału odslania rozbieżności wśród krytyki emigracyjnej na temat twórczości F. Dostojewskiego. Autorka wymienia wśród wielu emigracyjnych znawców twórczości autora *Idioty* N. Bierdiajewa, B. Wysześlawcewa, L. Szestowa, W. Iwanowa, N. Ocupa. Podkreśla też, że szczególnie w czasopiśmie berlińskich w latach 20. XX wieku pojawiła się ogromna ilość materiałów na temat klasyków rosyjskich XVIII-XIX w.

W rozdziale piątym autorka analizuje indywidualność twórczą krytyków rosyjskiej emigracji pierwszej fali. W tej części pracy szczególnie odwołuje się do sylwetek: G. Adamowicza, W. Chodasiewicza, A. Bema, opisując lekkim piórem ich warsztat pisarski. O G. Adamowiczu pisze: „Эссе Адамовича будили мысль и вызывали бурную реакцию со стороны молодых литераторов, с ним вступали в дискуссии публицисты, культурологи, философы” (s. 109). Natomiast poglądy W. Chodasiewicza oraz A. Bema podsumowuje w następujący sposób: „А.Л. Бем, как и Ходасевич, подчеркивал несостоятельность теории о человеческом документе и постоянно напоминал, что литературу составляют хорошие стихи и проза, а не эмоции, пусть даже выраженные с предельной искренностью” (s. 111).

Publikację wieńczy zakończenie, w którym T. Pietrowa podkreśla, iż w tak krótkim czasie badacze rosyjscy zdołali wprowadzić do obiegu wydawniczego wiele prac na temat procesu krytycznoliterackiego pierwszej fali emigracji rosyjskiej. W książce znajduje się również wykaz nazwisk i bibliografia.

Przedstawioną publikację można polecić szerokiemu kręgowi odbiorców – zarówno specjalistom w dziedzinie literatury rosyjskiej XX wieku, wykładowcom i studentom

kierunków filologicznych, jak i tym wszystkim, których zainteresuje spojrzenie na badania literackie w ciągu ostatnich 15 lat. Dodatkowy jej atut stanowi bogaty spis literatury (ponad dwieście pozycji). Bez zarzutu jest także jej jakość edytorska.

Beata Wegnerska